
Tendances et variations en néologie :
genres textuels, communautés d'usage

Dirigé par Anna Giaufret et Micaela Rossi

Les ideologies generadores de neologia

Mercè Lorente, Mariona Arnau-Garcia

Per citare l'articolo :

Mercè Lorente, Mariona Arnau-Garcia, «Les ideologies generadores de neologia », *Publifarum*, 40, 2024.

RESUM

En el marc d'un estudi més ampli sobre la representació de les ideologies en els diccionaris de llengua catalana, en aquest treball fem una primera exploració sobre la contribució de la neologia en la construcció i la difusió d'ideologies en llengua catalana i en llengua castellana. Ho fem a partir de la selecció d'un centenar de neologismes del banc de dades de l'Observatori de Neologia de Barcelona, vinculats a àmbits temàtics d'impacte social relacionats fonamentalment amb la política i l'activisme. N'analitzem la morfologia, la semàntica i el grau de diccionarització avaluat amb el nou sistema Garbell.

Abstract

Within the framework of a broader study on the representation of ideologies in Catalan language dictionaries, in this paper we make a first exploration of the contribution of neology in the construction and dissemination of ideologies in Catalan and Spanish. We do this by selecting a hundred neologisms from the database of the Observatori de Neologia de Barcelona, linked to thematic areas of social impact fundamentally related to politics and activism. We analyse the morphology, semantics and dictionarisation level assessed with the new Garbell system.

1. Introducció¹

En lingüística aplicada, l'estudi de l'impacte de les ideologies ha format part de la recerca en anàlisi del discurs, en lexicografia, en lingüística de corpus o en sociolingüística. En aquestes disciplines les ideologies són abordades de manera ben variada. En l'anàlisi crítica del discurs, els textos són vistos com a pràctiques ideològiques que consoliden interpretacions individuals i socials. En lexicografia i en lingüística de corpus, recursos de representació del lèxic i de l'ús de la llengua respectivament, les traces ideològiques són objectes de recerca per tal de millorar la representativitat dels recursos i evitar-hi usos discriminadors. En sociolingüística, la ideologia pot inscriure's dins de les variables externes de l'anàlisi dels usos lingüístics de comunitats de parlants, entre altres possibilitats.

La neologia és també una de les disciplines de la lingüística aplicada susceptible d'incorporar l'estudi de les ideologies com un aspecte fonamental en la creació lèxica. Noves interpretacions del món, que es desenvolupen en forma d'activisme, de propostes polítiques i econòmiques, de rebuig de discriminacions, de peticions de

visibilitats, etc., tenen, de fet, el seu correlat en la creació neològica. Les lluites contra la discriminació de gènere i contra l'lgbtifòbia en són exemples clau, que es projecten en recomanacions sobre la selecció del lèxic en llibres d'estil o en revisions lexicogràfiques, i també en propostes neològiques com *transgènere*, *LGTBI+* o *queer*. Les alternatives a la família tradicional (matrimoni heterosexual) són un altre cas que ha permès generar neologia específica: *matrimoni homosexual* o *família monoparental*, entre d'altres. Fins i tot, els moviments a favor del llenguatge inclusiu han fet i fan propostes neològiques planificades, amb més o menys encert, sobretot relacionades amb el gènere i amb les discapacitats (*diversitat funcional*, *aparcament accessible*).

Amb aquest treball ens proposem fer una primera exploració sobre la contribució de la neologia a la construcció i la difusió de les ideologies, amb tres objectius específics:

1. Identificar un centenar de neologismes en català i en castellà la creació dels quals té una motivació de caràcter ideològic.
2. Classificar-los en tres grans blocs: neologismes relacionats amb noves realitats socials; neologismes generats per acompanyar propostes de canvi social; i neologismes generats per substituir unitats lèxiques que han quedat connotades negativament respecte de l'opinió pública actual.
3. Analitzar-los des dels punts de vista formal i semàntic i també segons la probabilitat de diccionarització.

2. Context i premisses generals

El treball que presentem aquí s'emmarca en l'elaboració de la tesi doctoral, en curs, *Els diccionaris. Una eina per a la revisió i la difusió dels canvis socials* (títol provisional), de Mariona Arnau-Garcia i dirigida per Mercè Lorente a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. La tesi se situa en l'orientació de l'anàlisi crítica del discurs lexicogràfic (també anomenada *etnolexicografia*), amb la finalitat de revisar les diverses nocions d'ideologia emprades i l'aplicabilitat lexicogràfica de les ideologies, amb atenció específica als diccionaris catalans.

L'anàlisi crítica del discurs lexicogràfic és definida com l'anàlisi amb caràcter descriptiu, explicatiu i crític dels diccionaris, els resultats del qual poden ser sintetitzats i

expressats en forma de recomanacions (RODRÍGUEZ, 2012). I, en la mateixa línia, l'etnolexicografia s'identifica amb "l'estudi de la presència de la càrrega ideològica que podem trobar a les obres lexicogràfiques" (CALERO, 2010).

Partim de la idea que la ideologia d'una societat no és uniforme (VAN DIJK, 1999), i que tota societat i les seves ideologies, dominants o alternatives, pateixen canvis constants. Entenem que les ideologies dominants són difoses o imposades per grups de poder, en dinàmiques que solen invisibilitzar ideologies alternatives o oponents. Una premissa central de la nostra tesi és que els diccionaris solen reflectir les ideologies i les tendències dominants a la societat, tot i que la posició neutral de la lexicografia hauria d'afavorir reflectir-hi també les alternatives.

Des del punt de vista teòric, les ideologies poden ser enteses com un sistema d'idees diverses (COWARD i ELLIS, 1977) o bé com una pràctica social (VAN DIJK, 1999), posició pròpia de l'anàlisi crítica del discurs (i també del discurs lexicogràfic), que argumenta que l'expressió de la ideologia en el discurs, a banda de mostrar de manera explícita o implícita les creences de les persones, té una funció persuasiva.

Les obres lexicogràfiques són un gènere comunicatiu que, d'entrada, no té funcions persuasives evidents, de manera que els seus destinataris no n'esperen implicacions ideològiques i, en aquests casos, la comunicació ideològica pot ser encara més efectiva (VAN DIJK, 1999). Cal tenir en compte que els diccionaris solen ser acceptats com a autoritat lingüística i tenen una acceptació social generalitzada, i per tant exerceixen o poden exercir una influència directa sobre la societat. Els diccionaris tenen una funció discursiva mixta (FORGAS, 2015), perquè són textos explicatius, descriptius i didàctics alhora. Davant d'això, el paper dels equips lexicogràfics pot ser divers (FORGAS, 2006): o bé actuen de notaris (refleixen de manera neutral els usos lingüístics), o bé actuen de legisladors (fixen sentits i recomanen usos).

A partir d'aquestes premisses, els objectius generals de la tesi doctoral en curs són els següents:

- a. Analitzar el biaix ideològic en obres lexicogràfiques catalanes de referència.
- b. Reflexionar sobre la capacitat dels diccionaris per incidir en els canvis socials.
- c. Redactar una guia de bones pràctiques per a l'atenció dels aspectes ideològics en la redacció de recursos lexicogràfics.

Els estudis d'etnolexicografia han identificat diversos àmbits temàtics en què la representació del lèxic pot comportar traces ideològiques no desitjables, com els següents:

- Discriminació racial o geogràfica (CALERO *et al.* 2002, 2004; FORGAS, 2006; FORGAS i HERRERA, 2002; MOON, 2014)
- Discriminació de gènere (CALERO, 1999; ALIAGA, 2000; CALERO *et al.*, 2004; FORGAS, 1996, 2006 i 2015; LLEDÓ, 1999 i 2005; RODRÍGUEZ i RAMALLO, 2015)
- Sexualitat (CALERO *et al.*, 2004; FORGAS, 1996 i 2015; RODRÍGUEZ i RAMALLO, 2015)
- Política (CALERO, 1999; FORGAS, 1996, 2006; RODRÍGUEZ i RAMALLO, 2015; VEISBERGS, 2002)
- Religió (CALERO, 1999; FORGAS, 2006; RODRÍGUEZ i RAMALLO, 2015)

En aquest context, ens interessa veure també quins altres sectors o àmbits temàtics són susceptibles de quedar afectats per una determinada interpretació ideològica, a més dels estudiats fins ara. Per exemple:

- Les crisis econòmiques i les noves economies alternatives
- El canvi climàtic i la sostenibilitat
- Els drets de les minories
- Les migracions i els grups ètnics (especialment la necessitat de distinció entre comunitats nacionals, lingüístiques i religioses)
- La caracterització de la societat actual (inclosa la tipificació generacional)
- I l'activisme relacionat amb tots aquests sectors

3. Metodologia

Hem extret un centenar de neologismes relacionats amb aquests temes del banc de l'Observatori de Neologia (50 documentats en premsa en llengua catalana i 50 documentats en premsa en llengua castellana). Ateses les limitacions d'un treball com aquest, en comptes de seleccionar manualment els neologismes d'entre el total de

neologismes documentats a BOBNEO, el banc de dades de l'Observatori de Neologia de la Universitat Pompeu Fabra (<http://bobneo.upf.edu/>), ho hem fet directament de dos recursos de difusió de neologismes analitzats, la *Neolosfera* (<https://neolosfera.wordpress.com/>) per a la llengua catalana i el *Martes Neológico* (<https://blogscvc.cervantes.es/martes-neologico/>) per a la llengua castellana.

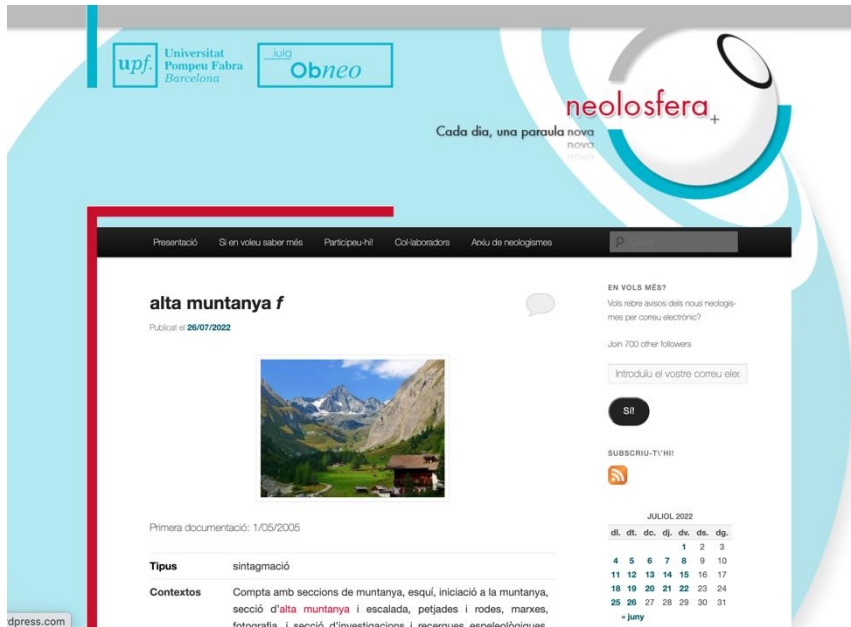

Figura 1. Captura de pantalla del lloc web de la *Neolosfera*

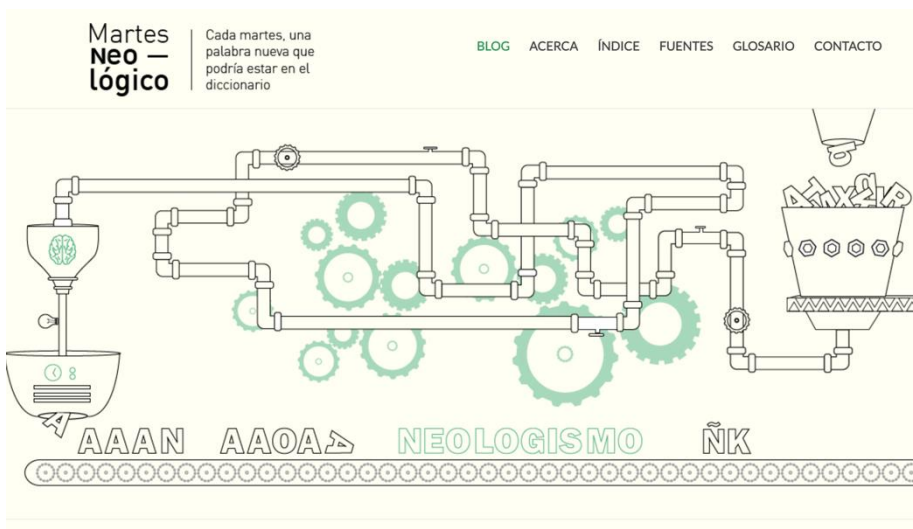

Figura 2. Captura de pantalla del lloc web del *Martes Neològico*

Un dels reptes metodològics que cal abordar d'entrada en un treball com aquest és com podem identificar un neologisme marcat ideològicament entre tots els neologismes documentats. Tenint en compte que les fonts de l'Observatori de Neologia de Barcelona són majoritàriament fonts de premsa escrita, una possibilitat seria utilitzar les seccions dels diaris (economia, política, cultura, societat, esports), però solen tenir un abast massa ampli i fronteres massa difuses, de manera que la selecció seria massa poc filtrada. Una estratègia més afinada seria treballar amb els contextos de les primeres documentacions dels neologismes per a detectar-hi ocurrencies lèxiques i combinatòries rellevants, com *activisme*, *pensament*, *idea*, *ideologia*, *alternatives*, *militància*, *moviment social*, etc., que ens permetessin separar els neologismes marcats ideològicament de la resta; estratègia que caldria avaluar en treballs posteriors de cara a la detecció automàtica (o semiautomàtica) d'aquests neologismes en un volum de dades més gran. Ara, en aquest treball, que només pretén ser una primera exploració al tema, hem optat per buidar manualment les entrades publicades a la *Neolosfera* i al *Martes neològico*, perquè són petites monografies de cada neologisme, que contenen definicions, explicacions sobre l'origen del mot, la motivació i el context, i comentaris, quan s'escau, sobre la seva difusió en diverses llengües.

En l'annex final relacionem la llista completa dels 50 neologismes catalans i dels 50 neologismes en castellà seleccionats, alguns dels quals són coincidents en forma o en significat.

- 1) Exemples en català: *baby-boomer, cleptocràcia, hacktivista, micromasclisme, negacionisme, racialitzar, societat líquida.*
- 2) Exemples en castellà: *austericidio, animalista, desglobalización, infoxicación, indignado / indignada, perroflauta, queer.*

A continuació, hem procedit a descriure els neologismes a partir dels ítems d'anàlisi següents i ho hem registrat en un arxiu Excel:

- Documentació de l'any d'aparició a la base de dades de l'Observatori de Neologia
- Categoria gramatical
- Mecanisme de formació morfològica
- Classe semàntica
- Tema o subtema
- Classificació segons la motivació ideològica
- Grau de diccionarització

D'acord amb el protocol d'anàlisi de l'Observatori de Neologia, les etiquetes que hem utilitzat per a identificar els mecanismes de formació dels neologismes analitzats són:

- Sufixació
- Prefixació
- Composició
- Acronímia
- Sintagmació
- Reduccions
- Manlleus
- Lexicalització

Distingim habitualment entre neologia de forma i significat i neologia semàntica, quan es tracta de noves accepcions d'unitats lèxiques preexistents, i hem volgut complementar aquesta part de l'anàlisi amb etiquetes descriptives específiques, com les següents: objectes concrets, teories o tendències, seguidors de teories o tendències, comunitats, membres de comunitats, estats, canvis d'estat, etc. La informació temàtica i les etiquetes semàntiques ens han permès determinar, com plantejàvem a la introducció, a quin grup de motivació ideològica pertanyen els neologismes analitzats: neologismes relacionats amb noves realitats socials; neologismes generats per acompanyar propostes de canvi social; i neologismes generats per substituir unitats lèxiques que han quedat connotades negativament respecte de l'opinió pública actual.

Com a últim element d'anàlisi, hem observat quins d'aquests neologismes ja han estat incorporats en els diccionaris de referència normatius, el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC) de l'Institut d'Estudis Catalans i el *Diccionario de la Lengua Española* (DLE) de la Real Academia Española.

Complementàriament, si els diccionaris de referència normatius no els inclouen, hem comprovat si els neologismes catalans formen part de la versió de prova de l'eina Garbell, que té per funció l'avaluació de la probabilitat de diccionarització dels neologismes catalans documentats amb un mínim de freqüències. Garbell, desenvolupat per l'Observatori de Neologia amb el patrocini de l'Institut d'Estudis Catalans, combina estratègies diverses (freqüència, distribució, mecanisme formal, presència en altres diccionaris o recursos) per establir el nivell de diccionarització de cada neologisme (Freixa, 2022).

Inici · Cercador · Què conté el Garbell? · Antecedents

Buscar neologisme: a · b · c · d · e · f · g · h · i · j · k · l · m · n · ò · p · q · r · s · t · u · v · w · x · y · z · altres

anticrisi *adj*

Diccionaritzable

Any de la primera ocurrència: 1991
Nombre total d'ocurrències: 141

Criteris d'ús	Criteris lingüístics	Criteris documentals
■ Alt	■ Alt	■ Mitjà
<input type="button" value="VEURE"/>	<input type="button" value="VEURE"/>	<input type="button" value="VEURE"/>

CONTEXT

El repartiment del fons Covid *anticrisi* desencadena els primers recels entre autonomies
[El Periódico (català), 23/07/2020]

OCURRÈNCIES PER ANY

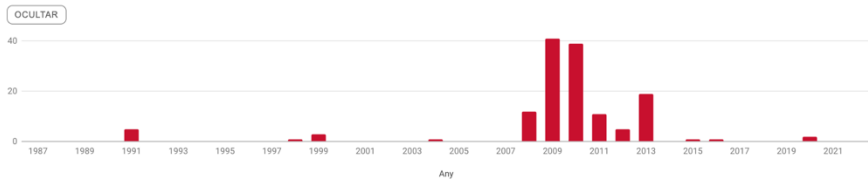

Figura 3. Captura de pantalla del lloc web de l'eina Garbell

4. Un cas paradigmàtic: el gènere i el col·lectiu LGTBI+

El gènere, i concretament la discriminació de gènere, ha estat el tema més estudiat en anàlisi crítica del discurs lexicogràfic o etnolexicografia, amb aportacions com les de Calero (1999), Aliaga (2000), Calero et al. (2004), Forgas (1996, 2006 i 2015), Rodríguez i Ramallo (2015), per a la llengua castellana; i Lledó (1999 i 2005, entre d'altres), per a la llengua catalana.

Cal recordar, tanmateix, que hi ha hagut un cert canvi de perspectiva en el discurs d'aquest tema. Inicialment, els estudis s'orienten des del gènere binari, a partir d'una visió feminista, contra la discriminació de la dona. Actualment, s'hi han incorporat mirades cap a la diversitat de gènere no binària, la visibilitat d'aquestes opcions diverses i en contra de les discriminacions en plural.

Podem observar, en la figura 4, que els neologismes relacionats amb el gènere, en català i en castellà, han crescut en nombre en els darrers anys, gràcies a l'impuls d'aquest canvi d'orientació discursiva. També hi podem veure que els procediments

de formació dels neologismes es mantenen ben diversos, amb casos de manlleus, prefixació, composició, siglació, canvi semàntic i sintagmació, i que la incorporació d'aquestes noves paraules en els diccionaris normatius de referència és encara desigual.

Àmbit	CAT	Primera ocurrència Bobneo	DIEC2	ESP	Primera ocurrència a Bobneo	DLE
gènere	bretxa salarial	2015	No	bretxa salarial	2013	No
gènere	-	-	-	brecha de género	2019	No
LGTBI	bifòbia	No	Sí	bifobia	2012	No
LGTBI	cisgènere	2018	No	cisgènero	2015	Sí
LGTBI	heteronormativitat	No	No	heteronormatividad	2015	No
LGTBI	homofòbia	1995	Sí	homofobia	1993	Sí
LGTBI	intersexualitat	2014	Sí	intersexualidad	No	Sí
LGTBI	lesbofòbia	2013	Sí	lesbofobia	2010	No
LGTBI	-	-	-	lgtbi	2013	No
LGTBI	LGTBI	2022	No	LGTBI	2019	No
LGTBI	LGTBifòbia	2017	No	lgtbifobia	2019	No
LGTBI	LGTBI-fòbia	2021	No	-	-	-
LGTBI	transfòbia	No	No	transfobia	2006	No
LGTBI	transexual	1996	No	transexual	No	Sí
LGTBI	transsexual	2019	Sí	-	-	-
LGTBI	transgènere	2005	Sí	transgénero	2004	Sí
LGTBI	transició	2002	No	transición	No	No
LGTBI	despatologització	2015	No	despatologización	2010	No
LGTBI	queer (adj)	2006	No	queer (adj)	2000	No
LGTBI	queer (n)	2019	No	queer (n)	2014	No

Figura 4. Exemples de neologismes de gènere i LGTBI+

Per aquest treball exploratori ens interessa destacar que, en el tema del gènere i de la diversitat sexual, l'activisme social és la font primordial de creació i de diccionarització de noves paraules per a expressar la identitat de gènere i aspectes relacionats amb la sexualitat. També podem veure com aquestes noves paraules ja formen part de la legislació, com en el cas de la *Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia*, en què hi podem trobar termes com *bifòbia, homofòbia, LGBTI, transfòbia, transsexual o transgènere*. Aquest fenomen ben segur que ve impulsat per l'activisme social, però cal remarcar la importància que té que aquests neologismes apareguin en aquests textos jurídics per a la seva estabilització i consolidació. I això no ho veiem reflectit només en lleis d'aquest àmbit, sinó que també ho podem veure en d'altres, com per exemple en textos jurídics² sobre el canvi climàtic, com ara la *Ley*

7/2021, de 20 de mayo, de cambio climático y transición energética, en què s'utilitzen termes com *cambio climático* o *crisis climática*, que veurem més endavant.

5. Anàlisi formal

Els neologismes analitzats són majoritàriament de categoria nominal. En català només documentem un verb (*racialitzar*) i dues unitats que funcionen exclusivament com a adjectius (*adaptatiu*, *-iva* i l'invariable *anticrisi*). En castellà, pràcticament tenim els mateixos resultats: un parell de verbs (el manlleu adaptat *hackear* i el coincident *racializar*) i també dos adjectius (l'invariable *antidesahucios* i el derivat *confrontacional*).

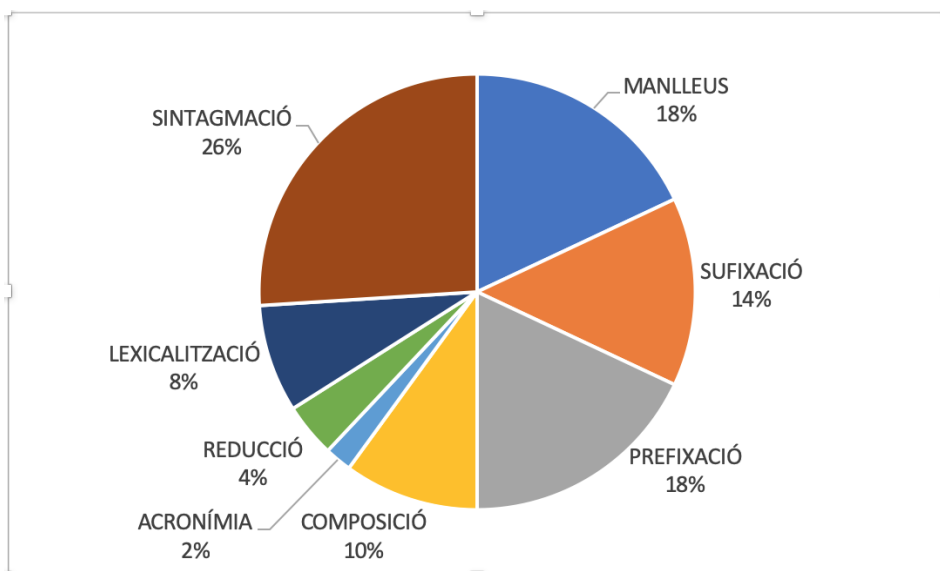
Els procediments de formació dels neologismes analitzats són tan diversos com els neologismes en general, i també com vèiem en el cas del gènere, i responen a tots els models: el manlleu (adaptat en general), la sufixació, la prefixació, la composició, l'acronímia, l'abreujament o reducció, la sintagmació i la lexicalització de formes flexionades, com podem comprovar en els exemples següents:

- 3) Sufixació: [CAT] *activista, alfabetisme, banalització, hackivista, mileurista negacionisme, racialitzar, sororitat, terraplanista*. [SP] *animalista, bicicletada, frentismo, hackear, racializar, sororidad, tacticismo*.
- 4) Prefixació: [CAT] *anticapitalista, anticrisi, autoodi, desmemòria, micromasclisme, revictimització, transgènere*. [SP] *antidesahucios, antitaurino, biopolítica, desglobalización, micromachismo, ultraconservador*.
- 5) Composició i acrònims: [CAT] *austericidi, cleptocràcia, demofòbia, ecocidi, iaioflauta*. [SP] *afrodescendiente, austericidio, basuraleza, feminazi, gerontofobia, heteronormativo, intoxicación, islamofobia, nomofobia, patitocracia, perroflauta, tecnóforo*.
- 6) Sintagmació: [CAT] *banc dolent, banca ètica, canvi climàtic, comerç just, crisi climàtica, economia circular, emergència climàtica, gènere fluid, memòria històrica, petjada ecològica, pobresa energètica, societat líquida*. [SP] *burbuja Inmobiliaria, comercio justo, emergencia climática, lenguaje inclusivo*,

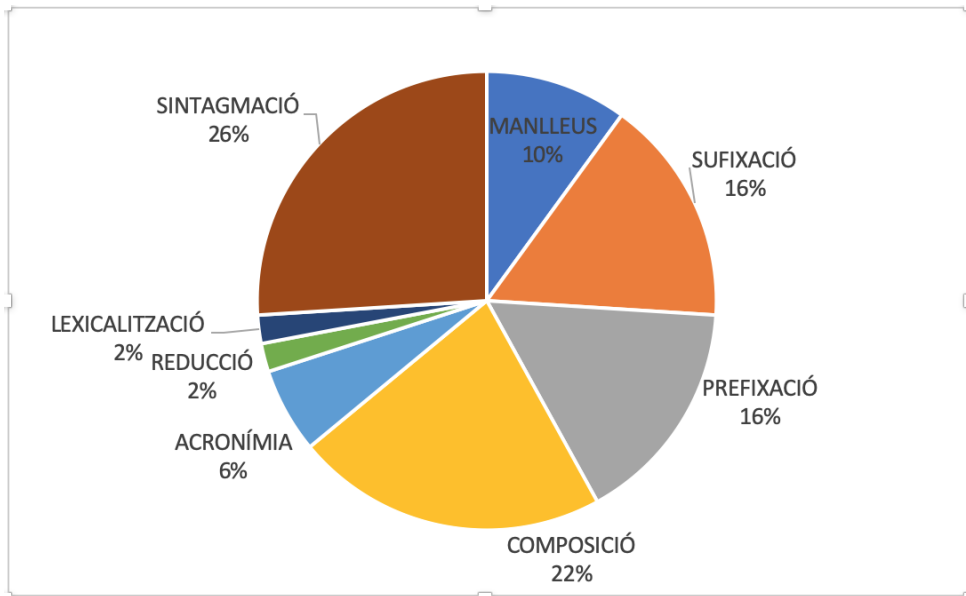
memoria històrica, país emergente, primavera àrabe, residuo cero, violencia de género, violencia vicaria.

- 7) Manlleus: [CAT] *abertzale, baby boom, bobo, millenial*. [SP] *baby boomer, millennial, queer, think tank*
- 8) Lexicalització: [CAT] *afectat, -ada; indignat, -ada*. [SP] *indignado, -ada*.
- 9) Abreujaments o reduccions: [CAT] *hetero, ni-ni, oenagé*. [SP] *nini*.

Podem observar en els gràfics següents que la distribució dels procediments de formació és similar en les dues llengües analitzades, com era de preveure per ser llengües de la mateixa família i en contacte constant.

Gràfic 1. Distribució procediments de formació en català

Gràfic 2. Distribució procediments de formació en castellà

6. Anàlisi temàtica i semàntica

Per a la selecció manual dels cent neologismes marcats ideològicament, hem descartat d'entrada els temes més estudiats fins ara (gènere, religió, discapacitats, ètnia) i ens hem fixat en alguns temes susceptibles de marcatge ideològic i no estudiats fins ara, com els següents:

- Activisme (accions de protesta, agents, orientacions)
- El canvi climàtic i la sostenibilitat
- Les crisis econòmiques i les noves economies alternatives
- La caracterització de la societat (tendències marcades, fòbies, tipificació de les generacions)

Tots ells són àmbits temàtics presents en el context actual, en què la societat presenta canvis constants que, sovint, reben visions negatives i, per tant, cal tenir en compte quins nous conceptes sorgeixen. Aquests àmbits els hem pogut veure, per exemple, en les recents campanyes per escollir el neologisme de l'any, una iniciativa de l'Observatori de Neologia (OBNEO) de la Universitat Pompeu Fabra, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), el Termcat i 3Cat-ésAdir, que pretén fer visibles

els temes que interessin a la societat i acostar la llengua als parlants. Aquesta campanya, durant els últims anys, exceptuant els anys posteriors a la pandèmia de la covid 19, ha estat protagonitzada per termes de l'àmbit de l'activisme: *cassolada* (2017), *animalista* (2019); del canvi climàtic: *ecoansietat*, *refugi climàtic* (2024); i de la caracterització de la societat: *demofòbia* (2018), *disfòbia* (2021), *grassofòbia* (2023); entre d'altres. Pel que fa a la nova economia, tal com hem pogut veure en el número 23 de la revista *Terminàlia*, en tant que les crisis es reproduïxen regularment, parlar de models econòmics és d'interès general, ja que poden condicionar el dret al treball i a la vida digna. I això implica que sigui necessari entendre les propostes crítiques amb el sistema econòmic tradicional, així com les denominacions que en sorgeixen. De fet, en llengua castellana, hem vist com en els darrers anys la Fundación del Español Urgente (FUNDEÚ) ha treballat neologismes propis de l'àmbit, com ara *gig economy*, *sharing economy* (2022) o *economía plateada* (2023).

De l'anàlisi dels cent neologismes seleccionats, podem constatar que es concentren majoritàriament en els quatre temes esmentats, com podem observar en la figura 5:

Neologismes	Activisme	Canvi climàtic i sostenibilitat	Crisis econ. i noves econ.	Caract. soc.
antisistema	X			
activista	X			
austericidi			X	X
autoodi				X
baby boom				X
baby-boomer				X
banalització		X		X
banc dolent			X	
banca ètica			X	
bobo				X
boomer				X
canvi climàtic		X		
cleptocràcia				X
comerç just		X	X	
corrupte, -a			X	X
crisi climàtica		X		
desmemòria	X			

Figura 5. Fragment de la taula d'anàlisi temàtic

Si ens fixem en els tres blocs plantejats com a hipòtesi de classificació de motivació ideològica, el centenar de neologismes analitzats es distribueix de la següent manera:

- Neologismes relacionats amb noves realitats socials (nous conceptes): 43%
- Neologismes generats per acompanyar propostes de canvi social: 22%
- Neologismes generats per substituir unitats lèxiques anteriors: 25%

Hi ha un 1% de neologismes que, en ser reformulacions formals o funcionals d'altres mots preexistents (reduccions o lexicalitzacions), no queden afectats per aquest intent de classificació.

Des del punt de vista de les classes semàntiques, a manca d'una llista estàndard d'etiquetes, una primera anàlisi ens mostra que en un nivell superior tenim:

- Individus o persones: 31
- Col·lectius (de persones): 9
- Objectes (o llocs) concrets: 11
- Conceptes abstractes: 35
- Accions: 18
- Atributs: 24

És lògic que la suma d'aquestes ocurrences superi el centenar de neologismes analitzats, atès que hi ha formes que funcionen alhora com a adjectius, que fan referència a atributs, i com a substantius que denoten individus o persones. A més, hi ha algun nom col·lectiu, com *bicicletada*, que en alguns contextos també és una acció de protesta; o altres denominacions de persones que s'usen també per a fer referència a generacions o grups socials, com *baby boomer*, *milenial* o *ni-ni*.

Els neologismes que denoten conceptes abstractes presenten una variació interna interessant, dins de la qual sobresurten les caracteritzacions de la societat actual, com les fòbies, com *gerontofòbia* o *turismofòbia*, les conseqüències del canvi climàtic, com *residu zero* o *emergència climàtica*, o els efectes de les crisis econòmiques, com *pobresa energètica* o *austericidi*.

7. Sobre la diccionarització

Un dels avantatges de seleccionar els neologismes marcats ideològicament a partir de fonts de difusió, com la *Neolosfera* i el *Martes neològico*, ha estat que hem pogut

incloure neologismes documentats en el banc de l'Observatori de Neologia que ja han estat inclosos en diccionaris normatius de referència, i que actualment ja no podríem trobar en l'opció de consulta actualitzada del banc.

Dels neologismes analitzats, s'han incorporat al *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC) els neologismes *negacionisme*, *sororitat* i *transgènere*; i al *Diccionario de la lengua española* (DLE), *antitaurino*, *-ina*, *banco de alimentos*, *bicicletada*, *gentrificació*, *hackear* (com a variant del mot adaptat *jaquear*), *islamofobia*, *partitocràcia* (com a variant de *partidocràcia*), *sororidad* i *tecnóforo*, *-a*. Com podem comprovar, el volum d'incorporació de neologismes és baix, tot i que desigual entre els dos diccionaris. Cal tenir en compte que, a més, els criteris de redacció dels diccionaris sovint són restrictius a l'hora d'integrar formes abreujades, manllevades o prefixades, o bé a l'hora d'ampliar les subentrades o els exemples amb unitats sintagmàtiques.

Per tant, ens cal disposar d'una segona mesura per valorar la probabilitat de diccionarització, en un futur pròxim, de la resta de neologismes analitzats. La cooperació en recerca entre l'Observatori de Neologia de la Universitat Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans ens ha permès desenvolupar un sistema informàtic, anomenat Garbell, que ajuda a avaluar el grau de diccionarització dels neologismes en llengua catalana (<http://garbell.upf.edu/index.html>). Aquest sistema utilitza diversos criteris d'ús, lingüístics i documentals, que es detallen en la figura 6:

Criteris d'ús (9)	Criteris lingüístics (4)	Criteris de documentació (11 fonts)
actualitat	construcció regular	NEOLOTECA
presència	(no) variant	CERCATERM
estabilitat	impacte	GDLC
extensió d'ús	(no) possible error	D62*
(no) localisme		VOX
frequència alta		DNV
frequència molt alta		Silencis del DIEC*
representativitat geolectal		Ésadir *
ús (no) marcat		DLE*, ROB*, ZING*

Figura 6. Criteris de diccionarització de Garbell (Freixa 2022)

Els criteris que acabem de veure no se sumen linealment per atribuir un valor final de diccionariabilitat sinó que aquest valor s'obté per l'aplicació d'un algoritme que s'aplica en dos nivells. En el primer nivell s'obté un resultat per a cada bloc de criteris. Per exemple, en els criteris d'ús: per obtenir un valor alt, el neologisme ha de complir tres o més criteris d'inclusió (dels cinc criteris existents), obté un valor mitjà si en compleix un o dos, i un valor baix si no en compleix cap.

En el segon nivell, l'algoritme combina el resultat obtingut en cada bloc de criteris per atorgar-los el valor final que podrà ser: diccionaritzable, prediccionaritzable, no diccionaritzable o pendent. La combinació de criteris no és lineal però, en síntesi, són diccionaritzables les unitats que almenys en dos dels blocs tenen un resultat positiu i són prediccionaritzables les unitats que almenys en dos dels blocs tenen un resultat mitjà. Obtenen el resultat de no diccionaritzable els neologismes que compleixen algun criteri d'exclusió i, finalment, el sistema deixa com a pendents els neologismes que tenen un resultat definitiu en el bloc de criteris documentals, per falta d'informació.

(Freixa, 2022: 17)

La consulta dels 50 neologismes en llengua catalana seleccionats en aquest treball, dins de la versió actual (no completa) del sistema Garbell, ens ofereix els següents resultats:

- Diccionaritzables: 30; 60%
- Prediccionaritzables: 8; 16%
- No diccionaritzables: 2; 0,4%
- No inclosos en el sistema: 10; 20%

Dins del nombre elevat de neologismes avaluats com a diccionaritzables, tenim totes les categories gramaticals i tots els procediments de formació presents en l'anàlisi general: hi ha verbs, adjectius i substantius; i n'hi ha de sufixats, prefixats, compostos, sintagmàtics, acrònims, abreujaents, manlleus i unitats obtingudes per lexicalització de formes flexionades. Pel que fa a les classificacions temàtiques i semàntiques, no hi ha cap tema ni cap classe que quedi fora del grup de neologismes diccionaritzables.

8. A mode de conclusions

Considerem que, amb aquesta anàlisi inicial d'una selecció de dades, les ideologies, enteses com a pràctiques (dinàmiques), i no com a conjunts de tendències (estàtiques), afavoreixen la generació de neologismes específics.

Hem hipotetitzat que els neologismes marcats ideològicament s'han de poder detectar en corpus textuals (contextos d'aparició), gràcies a elements lèxics clau que remetin a certs àmbits temàtics. En aquest treball, a manca de poder aplicar sistemàticament aquesta metodologia de corpus, hem optat per seleccionar manualment un centenar de neologismes marcats ideològicament en les monografies publicades a la *Neolosfera*, per al català, i al *Martes neològic*, per al castellà.

L'anàlisi d'aquests cent neologismes ens ha permès observar que pertanyen a tots els procediments de formació previstos per aquestes llengües, i la suma dels neologismes formats per prefixació, composició, acronímia i sintagmació ens mostra que dominen, de manera evident, les unitats lèxiques complexes o polilexemàtiques. Pel que fa a la categoria gramatical, tot i que el gruix més important correspon a la nominal, hi ha també alguns verbs i també força adjectius. Quant als temes, convé assenyalar que els més productius són la caracterització de la societat actual, el canvi climàtic i l'activisme social. En canvi, hi ha una distribució força equilibrada entre les classes semàntiques d'acció, atribut, persona i col·lectiu i abstracció, mentre que els objectes concrets, com era de preveure, presenten menys exemples.

La motivació per a la creació d'aquests neologismes es reparteix força equilibradament entre la denominació de noves realitats o percepcions socials (nous conceptes), el grup més nombrós; noves denominacions que acompanyen propostes de canvi social que ja existien prèviament; i noves denominacions que substitueixen unitats lèxiques anteriors per adaptar-se a noves sensibilitats.

La diccionariabilitat d'aquests neologismes és força alta, perquè són neologismes freqüents, ben formats i documentats en altres fonts i en diverses llengües. Si hi ha encara limitacions en la incorporació en diccionaris, té més a veure amb els criteris propis de la majoria de diccionaris publicats, que no pas amb la qualitat o la temàtica dels neologismes candidats. Els diccionaris de futur, amb voluntat de ser orientadors de l'ús, caldrà que relaxin els criteris d'inclusió per encabir més unitats prefixades, compostes i sintagmàtiques, que semblen prou transparents, però que amaguen definicions precises i marcades socialment.

Bibliografia

- ALIAGA, José Luis (2000), "La macro y microestructura de un diccionario no sexista y no androcéntrico". Dins de Nagore, Francho (coord.), *Homenaje a Rafael Andolz: estudios sobre la cultura popular, la tradición y la lengua en Aragón*. Osca: Instituto de Estudios Altoaragoneses: 457-476.
- CALERO, M. Ángeles (1999), "Diccionario, pensamiento colectivo e ideología (o los peligros de definir)". Dins de Vila, Neus et al. (eds.), *Así son los diccionarios*. Lleida: Universitat de Lleida: 149-201.
- CALERO, M. Luisa (2010), "Ideología y discurso lingüístico: la Etnortografía como subdisciplina de la glotopolítica". *Boletín de Filología* XLV(2): 31-48. Recuperat de https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0718-93032010000200002
- CALERO, M. Ángeles; FORGAS, Esther; LLEDÓ, Eulàlia (2002). "La presencia del racismo en el discurso lexicográfico: su repercusión en la enseñanza". *Revista Textos* 31. Recuperat de <https://repositori.udl.cat/bitstream/handle/10459.1/59878/006647.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- CALERO, M. Ángeles; FORGAS, Esther, LLEDÓ, Eulàlia (2004). "Análisis y propuesta de revisión de los lemas con contenido racista y sexistas del DRAE". Dins de Battaner, M. Paz; DeCesaris Janet Ann (coord.). *De lexicografía: actes del I Symposium Internacional de Lexicografía : (Barcelona, 16-18 de maig de 2002)*: 295-308.
- CATALUNYA (2014). *Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia*. (DOGC, núm. 6730). Recuperat de <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=672704>
- COWARD, Rosalind; ELLIS, John (1977). *Language and Materialism: Developments in Semiology and the Theory of the Subject*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- ESPANYA (2021). *Ley 7/2021, de 20 de mayo, de cambio climático y transición energética*. (BOE, núm. BOE-A-2021-8447). Recuperat de [BOE-A-2021-8447 Ley 7/2021, de 20 de mayo, de cambio climático y transición energética](https://www.boe.es/boe/BOE-A-2021-8447-Ley-7-2021-de-20-de-mayo-de-cambio-climatico-y-transicion-energetica).
- FORGAS, Esther (1996). "Lengua, sociedad y diccionario: La ideología". Dins de FORGAS, Esther (coord.). *Léxico y diccionarios*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, Departament de Filologies Romàniques: 71-90.
- FORGAS, Esther (2006). "Diccionarios e ideología". *Interlingüística* (17): 2-16.
- FORGAS, Esther (2015). "La (im)posible objetividad de la práctica lexicográfica". Dins de Serrano, David; Porroche, Margarita; Martín, M. Antonia (coord.). *Aspectos de la subjetividad en el lenguaje: Curso sobre "Lo subjetivo en el lenguaje", celebrado en*

- Zaragoza, en el marco de la Cátedra “María Moliner” de la Institución Fernando el Católico (IFC), en noviembre de 2011. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili: 99-118.
- FORGAS, Esther; HERRERA, María (2002). “Análisis del texto lexicográfico: lenguaje científico versus subjetividad”. *Revista electrónica de estudios filológicos* (4). Recuperat de <https://www.um.es/tonosdigital/znum4/estudios/Subjetividad.htm>
- FREIXA AYMERICH, Judit (2022). Garbell: l’avaluador automàtic de neologismes catalans. *Terminàlia*, 26 (desembre de 2022), p. 7-25. Recuperat de <https://revistes.iec.cat/index.php/Terminalia/issue/view/10043>
- LLEDÓ, Eulàlia (1999). *De les dones als diccionaris: Anàlisi de la presència femenina en tres diccionaris* [Tesi doctoral, Universitat de Barcelona].
- LLEDÓ, Eulàlia (2005). *L’espai de les dones als diccionaris: silencis i presències*. Vic: Eumo Editorial / Universitat de Vic.
- MOON, Rosamund (2014). “Meanings, Ideologies, and Learners’ Dictionaries”. *Proceedings of the XVI EURALEX International Congress: The User in Focus*: 85-105.
- MORALES MORENO, Albert (2026). Neonimia sintagmática en el discurso normativo. Dins de García Palacios, J. et al. (eds.) *La neología de las lengua románicas*. Berlin: Peter Lang.
- REAL ACADÉMIA ESPAÑOLA (s.d.). Fundación del Español Urgente. Recuperat de <https://www.fundeu.es/>
- RODRÍGUEZ, Susana (2012). “El análisis ideológico del discurso lexicográfico: una propuesta metodológica aplicada a diccionarios monolingües del español”. *VERBA*. 39: 135-159.
- RODRÍGUEZ, Susana; RAMALLO, Fernando (2015). “De masones, sodomitas, herejes y comunistas: las minorías en la historia de la lexicografía monolingüe española”. *Estudios de Lingüística del Español* 36: 449-483.
- SCATERM (junt de 2021). *Terminàlia: L’economia ha canviat, i tu, a què aspirets?*, 23. Recuperat de <https://revistes.iec.cat/index.php/Terminalia/issue/view/9938>
- VAN DIJK, Teun A. (1999). *Ideología: Una aproximación multidisciplinaria*. Barcelona: Editorial Gedisa.
- VEISBERGS, Andrejs (2002). “Defining Political Terms in Lexicography: Recent Past and Present”. Dins de *Euralex 2002: Different Lexicographical and Lexicological Topics*: 657-667.

---

¹ Aquest article s’inscriu en el projecte Evoterm. *Procesos de lexicalización y complejidad de las comunidades de hablantes en el estudio diacrónico de la terminología y del discurso de especialidad en economía e informática*, de referència PID2021-127585NB-I00, finançat per l’Agencia Estatal de Investigación (AEI) i el Fondo Europeo de Desarrollo Regional (FEDER).

² En treballs posteriors, es preveu un altre element complementari en l’anàlisi dels neologismes afectats ideològicament. Es tracta de la comprovació de la seva inclusió com a vocabulari de referència definit en textos legislatius específics, atès l’impacte dels textos normatius en la societat (Morales Moreno, 2016: 185).